

C-uppsats

10 poäng

**Vardag på ett särskilt boende för en äldre
invandrare som inte kan det svenska språket**

En observationsstudie

**An observation study of the everyday life of an
immigrant unable to speak swedish and living in a
home for the elderly**

Marja- Leena Gunnarsson

Linda Nilsson

Sociala omsorgsprogrammet

Institutionen för Hälsovetenskaper

2005-06-10

Handledare: Agneta Folkesson

Examinator: Lars Harrysson

Abstract:

This is a qualitative observational study. The study focuses on the situation of non-swedish speaking elderly immigrants residing in homes for the elderly. We have been observing the interaction between the immigrant and his/her surroundings and the nature of the interaction between actors without a common language (nurses and patients). The theoretical framework departs from Goffman's interaction and role theories. In our study we have found that the absence of a common verbal language can be compensated by body language, which is used by the staff to communicate and to care for the elderly.

Keywords: Elderly, Immigrants, Communication, Language, Interaction

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	4
1. INLEDNING	5
Så här har arbetet gått till	5
2. BAKGRUND	6
2:1 Invandringens historia	6
2:2 Sveriges befolkning och andelen av äldre invandrare.....	7
2:3 Svenska för invandrare.....	7
2:4 Vad gör kommunerna för de äldre invandrarna?	8
2:5 Vad gör kommunen där vi gjorde studien för äldre invandrare?	9
2:6 Samspel och kommunikation	10
2:7 Omgivningen, miljön	10
2:8 Språk/språkets betydelse	10
2:9 Tidigare forskning och litteratur	11
3. SYFTE	14
3:1 Frågeställningar	14
4. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	15
4:1 Teorier	15
4:2 Varför dessa teorier?	16
5. METOD OCH MATERIAL	16
5:1 Metod	16
5:2 Urval.....	17
5:3 Genomförande.....	18
5:4 Bearbetning och analys	20
5:5 Etiska överväganden	20
5:6 Definition av begrepp.....	21
5:7 Metoddiskussion	22
6. RESULTAT	24
6: 1 Annas bakgrund	24
6:2 Presentation av de som medverkade i observation	24
6:3 Annas vardag.....	25
7. ANALYS AV RESULTATET	30
Interaktionen/samspelet/kommunikationen	30
Tillit/trygghet/relationer	32
Sociokulturell miljö.....	32
Aktiviteter.....	33
Vård och omsorg	33
Kultur/ Tradition	34
8. RESULTATDISKUSSION	35
Resultats konsekvenser	40
REFERENSLISTA	41
Bilaga 1	
Bilaga 2	
Bilaga 3	

FÖRORD

Vi vill tacka alla berörda, verksamhetschefen, personalen och de boende på det särskilda boendet där studien genomfördes. Tack, Anna (namnet är fingerat), som helhjärtat ställde upp och såg uppdraget att få representera invandraren i studien som en hederssak. Stort tack till vår handledare Agneta Folkesson för intressanta synpunkter och bra handledning under studiens gång. Vi vill även tacka våra nära och kära, som stöttat och trott på oss under dessa arbetsamma veckor.

Kristianstad juni 2005

Linda och Marja-Leena

1. INLEDNING

Intresset för hur äldre invandrare har det på särskilda boenden har väckts genom våra tidigare arbeten, då vi kommit i kontakt med invandrare, som inte kunnat prata det svenska språket.

När jag, Linda, som ung och oerfaren sommarvikarie skulle städa rummen på ett särskilt boende, träffade jag en äldre invandrarkvinna. Kvinnan talade ingen svenska och stannade oftast bara på sitt rum. Jag var nästan klar med städningen, när kvinnan sade något på sitt språk. Jag kände mig dum och okunnig för att jag inte förstod vad hon sa eller vad hon ville. Kvinnan gick in i badrummet och visade mig handdukarna "aha" tänkte jag hon vill kanske att de ska bytas. Så handdukarna ersattes av nytvättade och kvinnan verkade nöjd.

Sverige ha länge varit huvudsakligen ett etniskt homogent land, den bilden har dock ändrats de senaste åren. Numera finns det äldre personer med invandrabakgrund i alla Sveriges kommuner. Enligt en rapport från Socialstyrelsen och Statens Invandrarverk (1991) väntas deras antal åtminstone fördubblas inom de närmaste tjugo åren (Bäck, Soininen, 1998).

Genom vår studie vill vi få en inblick i och söka förståelse för vad som händer i den äldre invandrarens vardag på ett särskilt boende. Vi vill också veta hur samspelet och kommunikationen med andra påverkas av det faktum att aktörerna inte har ett gemensamt språk.

Syftet är att undersöka en äldre icke svensktalande invandrades vardag på ett särskilt boende, för att ge ökad förståelse för hur kommunikationen och interaktionen gestaltar sig när aktörerna saknar ett gemensamt språk.

Så här har arbetet gått till

Redovisas i bilaga 3.

Vi delar ansvaret för arbetet

Marja-Leena Gunnarsson: 2:2, 2:4, 2:6, 2:7, 2:8

Linda Nilsson: 1, 2:1, 2:3, 2:5

Vi har gemensamt ansvar för de övriga delarna.

2. BAKGRUND

2:1 Invandringens historia

När första världskriget utbröt (1914) kom Sveriges första utlänningslag. Denna lag innebar att utlänningars rätt att vistas i landet begränsades. Flera länder slöt sina gränser på grund av att kriget, vilket medförde stora flyktingströmmar. I den svenska utlänningslagen stod det att en person inte kunde utvisas om "särskilda omständigheter däremot föreligga" och med detta fastslogs asylrätten i svensk lag. Passtvang infördes 1917.

På hösten 1918 bodde 16 000 utlänningar i Sverige och de fick skaffa sig speciella legitimationshandlingar hos polisen.

Fram till 1930 talet var Sverige ett utvandrarnland.

Nazisternas maktövertagande i Tyskland 1933 innebar att många försökte fly, men Sveriges invandrapolitik var fortsatt restriktiv. Först åtta år senare skulle Sverige lätta på kraven för tillstånden. 1944 togs det emot många barn från Finland, danskar och norrmän kunde också lättare fly över gränserna. När freden slöts kunde flyktingarna åka tillbaka till de länder de kommit ifrån, antalet flyktingar minskade från 124 000 till 81 000 på en månad.

Kort efter kriget behövde svenska industrin arbetskraft och började rekrytera utländsk arbetskraft. Den nordiska arbetsmarknaden etablerades på 50-talet som medförde att stora skaror av finländare flyttade till Sverige. Regeringen slog fast att Sverige var ett "invandringsland" och på 1960 talet fortsatte rekryteringen i från bl a. Finland, Grekland och Jugoslavien.

Många invandrare som kom under den tiden lärde sig aldrig det svenska språket. De invandrare som fick jobb på industrier där det arbetade landsmän, fick ofta en förman som lärt sig svenska och tolkade åt de övriga arbetarna.

Under 1970 talet upphörde arbetskraftsinvandringen och de flesta kom därefter som "anknytnings invandrare", familjemedlemmar eller släktingar. Från 1972 tilläts endast invandring av flyktingar, som kom på grund av humanitära skäl.

Under senaste 50 år har Sverige haft en modern invandrapolitik och det har bidragit till att svenskarna har vidgat sina horisonter (Svanberg, Szabó, 1993).

2:2 Sveriges befolkning och andelen av äldre invandrare

Enligt Statistiska Centralbyrån finns det år 2003 över nio miljoner invånare i Sverige, av dem är ca.1,5 miljoner utrikesfödda eller utländska medborgare, därav 281 562 är över 65 år och kommer från 146 olika länder (Statistisk årsbok för Sverige 2004, 2003).

Finländare utgör den största invandrargruppen även bland de äldre i Sverige. Mellan åren 1946 och 1979 flyttade 450 000 personer från Finland till Sverige. Idag bor över 200 000 finländska invandrare i Sverige, av dem är cirka 40 000 personer över 65 år och antalet förväntas att fördubblas under de närmaste 10 åren. En stor majoritet av dem är finskspråkiga, som har aldrig lärt sig svenska. Varje år återvänder cirka 100 personer, som fyllt 65 år till Finland (Heikkilä, 2004).

2:3 Svenska för invandrare

Att ha goda kunskaper i svenska är en grundförutsättning att komma in i det svenska samhället. Sedan 1970 talet har svenskundervisning bedrivits för flyktingar och invandrare. Det är den viktigaste insatsen som sätts in för de invandrare och flyktingar som kommer till Sverige. Sedan 1991 är Sfi (Svenska för invandrare) en del av den allmänna svenska skolan. Undervisningen regleras i skollagens 13 kap. och en speciell studieplan gäller.

Alla vuxna invandrare/flyktingar skall få utbildning i det svenska språket och kunskaper om det svenska samhället (med vuxen menas de som fyllt 16 år).

Det finns dock brister med insatserna, långa väntetider till utbildningen (genomsnitt 3 månader) och administrationen är långsam. Bland eleverna kan man se hög frånvaro, studieavbrott och otillräckliga språkkunskaper trots utbildning.

Statens Invandrarverk och Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) har gjort gemensamma projekt där syftet har varit att utveckla ändamålsutbildning för att effektivisera inlärandet av det svenska språket (Ekblad, Janson, Svensson, 1996).

AMS arbetar t.ex. för att personer som har utländsk examen ska kunna få sina studier användbara genom tilläggsutbildning eller validering i Sverige. Lokala projekt för traumatiserade flyktingar finns, samt specialarbetsförmedlingar för internationella ingenjörer. AMS, integrationsverket, svenska kommunalförbundet och

emigrationsverket gjorde en överenskommelse 2001, för samarbete som skulle underlätta och påskynda nyanlända invandrarnas etablering på arbetsmarknaden (AMS, Elektronisk litteratur).

2:4 Vad gör kommunerna för de äldre invandrarna?

Det står i Socialtjänstlagen 5 kap. § 4 att:

Socialnämnden skall verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden och ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra.

I SoL 5 kap. § 6 står bl.a. *Kommunerna skall planera sina insatser för äldre. I planeringen skall kommunen samverka med landstinget samt andra samhällsorgan och organisationer.*

Äldreomsorgens planering ingår som en viktig del i socialtjänstens verksamhets - planering. Det kommunala ansvaret för planering av samhällets insatser för äldre har kommit till uttryck i SoL och innefattar en skyldighet att samverka med bl.a. landstinget. Det är angeläget att de organisationer som företräder de äldre får delta i planeringsarbetet. Kommunerna avgör själv hur planeringsarbetet skall bedrivas. Enligt socialtjänstlagen har kommunen skyldighet att inrätta särskilda boendeformer för service och omvårdnad för äldre. Till sådana boendeformer räknas bl.a. Särskilt boende, ålderdomshem, servicehus och gruppboende. Kommunerna blev fullt ansvariga för särskilda boendeformer i samband med s.k. Ädelreformen 1992 (Norström, Thunved, 2003).

Bäck, Soininen, (1989), tar Malmö som exempel i sin bok *den kommunala invandrarpolitiken- arenor, aktörer och barriärer*. Där hade antalet invandraråldringar fördubblats under senare hälften av 1980- talet.

Arbetsmöjligheterna på Kockums och Landskronavarvet hade lockat stora delar av arbetskraftsinvandring på 1950-60- talet. De äldre invandrarnas, speciellt de finska (p.g.a. att de var den största gruppen), hade varit ett hett debattämne redan i slutet på 1970- talet. Då tog de finska pensionärsgруппerna initiativ och uppväktade politiker och tjänstemän inom social-, hälso- och sjukvården med brev och namnlister. De krävde att få egna avdelningar och finskspråkig personal på servicecentra, inom långvården och andra vårdformer. Motiveringen var att de skulle

slippa känna sig isolerade och otrygga. Bakgrunden till dessa krav var att det hade inträffat en rad tragedier och dödsfall hemma, som följd av isolering och språksvårigheter. Socialförvaltningen tillbakavisade kritiken med motiveringen att man inte kan särbehandla, att alla, också om man talade olika språk, måste behandlas lika. Kommunen hade tidigare till och med förbjudit hemtjänstassistenter att använda något annat språk än svenska med motiveringen att det var viktigt att de gamla inte skulle tappa bort sin svenska.

Projektet "äldre invandrare i Malmö" startades av socialförvaltningen och finska föreningen. Resultatet visade att kommunen bör sträva efter flexibilitet inom äldreomsorgen och även kunna beakta nödvändiga behov för minoritetspensionärer. Språk och kulturtillhörighet var sådana behov som måste tillgodoses. Kommunen skulle också ta tillvara den tvåspråkiga personalens kompetens och ge stöd till invandrarföreningar för att kunna ordna dagverksamhet för sina pensionärer. Idéer om att betrakta anhörigvård som kommunal insats föddes. I början av 1990-talet började kommunpolitikerna acceptera olika särlösningar inom äldreomsorgen, som gynnade de äldre invandrarnas kulturella och språkliga behov (Bäck, Soininen, 1989).

2:5 Vad gör kommunen där vi gjorde studien för äldre invandrare?

På senaste tiden har frågan om hur kulturmöten inom vård och omsorg i Sverige fungerar fått ett ökat intresse. Den stora frågan har varit hur kommunerna skulle kunna ge de äldre invandrarna ett bra bemötande.

Kommun X är medveten om problemen men det finns nästan ingen beredskap. I kommunfullmäktige har man väckt frågan om att skapa ett särskilt vård- och äldreboende för äldre invandrare.

Eftersom vårdbehovet beräknas stiga bland de äldre svenska och invandrare, ställer kommunen X sig frågan vem som ska utföra vårdarbetet.

Myndigheter har inlett utbildningsinsatser i omvårdnad för invandrare och anser att det är angeläget att samla in kunskap om svårigheter och möjligheter gällande möten mellan vårdtagare och personal från olika härkomst. Detta behöver inte bara innebära "kulturkrockar" utan kan ses som utbyte och ökad förståelse för kulturella skillnader. Utvecklingsnämnden i kommun X planerar att starta en träffpunkt för äldre invandrare till hösten 2005 (X kommun* Elektronisk litteratur).

2:6 Samspel och kommunikation

Varför kommunicerar vi? Frågar Dimbleby och Burton, (1999), och ger oss svaret:

För att tillfredsställa behov som vi har inom oss,

- Överleva, fysiskt och som sociala varelser
- Känna oss trygga och uppskattade av varandra
- Få relationer med andra
- Utföra vardagslivets uppgifter
- Ge och ta emot information
- Leka med idéer och berättelser
- Utrycka oss
- Förstå världen

(Dimbleby, Burton, 1999, s.46).

2:7 Omgivningen, miljön

Den sociala miljö i vilken individen befinner sig, utgör den ram som både kan underlätta och försvåra för individen att få sina behov och önskningar uppfyllda. Samspelet mellan individen och den sociala miljön - i vid mening - är centralt för hur individen kommer att finna sig till rätta, och för den grad av välbefinnande han/hon kommer att uppleva (Tornstam, 2001, s. 203).

2:8 Språk/språkets betydelse

En del av invandrare förlorar sitt svenska språk, när de blir äldre. De kan då bara prata det först förvärvade språket dvs. modersmålet.

Det hävdas ofta att det senaste inlärdas faller bort när man blir äldre och att det tidigt inlärdas ligger väl skyddat mot glömska (Ribots lag). Det finns ännu ingen teknik idag för att testa det som lärdes in under barndomen och Ribots teori har alltså inte kunnat prövas (Olsen- Hellberg, Melin, 1996).

De invandrare som bara har ett socialt nätverk inom familjen har svårigheter att lära sig svenska (Songur, 1992).

Socialstyrelsens och Statens invandrarverks rapport av äldre invandrare som lärt sig svenska språket i sin yrkesverksamma del av livet visar att de gradvis förlorar sina kunskaper under åldrandet.

Äldre invandrare som kommit till Sverige som anknytningsfall har stora svårigheter att lära sig svenska. I denna grupp finns lågutbildade och analfabeter (Ekblad, Jansson, Svensson, 1996).

Språkets betydelse:

Språket är det viktigaste redskapet vi har för kommunikation och socialt umgänge. Vi förmedlar oss med andra och skapar identitet och tillhörighet. Med språket utesluter vi eller tar in andra i gemenskap (Skau,1993).

2:9 Tidigare forskning och litteratur

Vår databassökning på Libris (den 21/2 -05) på Högskolans bibliotek i Kristianstad gav 140 träffar. Vi använde sökorden "äldre" och "invandrare". Flera sökningar gjordes på databaser och söksidor på Internet. På Karolinska Institutets hemsida fann vi doktorsavhandlingar och annat material som verkade intressant och relevant för vår studie.

Kristiina Heikkilä, (2004) *The role of ethnicity in care of elderly Finnish immigrants*, Stockholm: Karolinska Institutet.

I Heikkiläs avhandling har äldre finskspråkiga invandrares upplevelser av hälso- och sjukvården studerats. Studien visar att äldre finska invandrare vill känna sig hemma i vårdsammanhanget och att detta uppfylls bäst om vårdpersonalen kommer från samma etniska grupp som de själva, pratar deras modersmål och blir vårdade i en välbekant miljö. Studien visade också att de flesta önskade bo kvar i hemmet så länge det var möjligt, men när de blev mycket hjälpberoende ville de flytta till äldreboende. Deras gemensamma förväntningar och önskemål var att få känna kontinuitet, hemmastaddhet, gemenskap samt trygghet. Dessa skulle bli möjliga att nå i antingen i närheten av det nuvarande hemmet eller i en välbekant sociokulturell miljö av ett finskspråkigt vårdhem, där det egna språket och gemenskapen med vårdare med samma bakgrund var viktigt (Heikkilä, Elektronisk litteratur).

Heikkilä (1994), har undersökt om hypotesen om double jeopardy (dubbel utsatthet), stämmer på äldre finska invandrare i Stockholm. Rapporten bygger på 50 intervjuer med äldre invandrare i Stockholm och beskriver deras levnadsförhållande.

Projektet fokuserar på äldre Sverigefinländare och äldre återflyttare från Sverige till Finland. Studien handlar om både finska invandrare och invandrare som är Finlandssvenskar, som har svenska som modersmål. De kan betraktas som en minoritet inom minoriteten, som kan ge nya infallsvinklar på vad det innebär att åldras i en minoritetsgrupp och vad en återflyttning till Finland innebär. Hur är det att bli betraktad som svensk i Finland och som en finländare i Sverige? Syftet var att utforska deras upplevelser av sig själva och sitt liv i såväl det svenska som det finländska samhället. Centrala frågor var vilken betydelse språket, kulturen och identiteten fått i och med åldrandet och vilken betydelse dessa har haft för hälsan. Projektet förväntas ge kunskaper om åldrande, hälsa och kultur i ett minoritets- och migrationsperspektiv. Kunskaperna skall kunna användas som stöd, när man i kommunerna planerar vård- och omsorg för äldre. I Sverige för de finländska invandrarna, i Finland för de som återvänder från Sverige (Heikkilä, Elektronisk litteratur).

Hypotesen om den dubbla utsattheten har vunnit stor popularitet i diskussionerna om "äldre invandrare", men har kritiserat starkt. I vissa avseenden kan hypotesen stämma, i andra inte. När det gäller hälsa och ekonomi i Heikkiläs studie, stämde hypotesen, men inte när det gällde boende, aktiviteter, föreningsdeltagande och kontakter med vård- och omsorg (Tornstam, 2001,).

Istället att bara söka efter problem att vara äldre invandrare kan det finnas fördelar med att tillhöra två olika kulturer. Ahmadi och Tornstam (1996), menar att detta innebär dubbla tillgångar snarare än dubbel utsatthet. I en kvalitativ studie av äldre iranier, som regelbundet pendlade mellan Iran och Sverige, fann man att de två kulturerna presenterade skilda behov, som dessa äldre iranier tillfredsställde genom att vistas växelvis i de två länderna. De njöt av det bästa, som de båda kulturer hade av erbjuda och fick på så sätt dubbla tillgångar i sina liv (Tornstam, 2001).

En fråga för morgondagens samhälle är enligt Bäck och Soininen, (1998), hur äldreården skall kunna anpassas för både invandrare och infödda svenskar,

kulturellt och språkligt. Författarna tar upp frågan i sin bok *Den kommunala invandrarpolitiken - arenor, aktörer och barriärer*.

Missförstånd och komplikationer beror ofta på språksvårigheter men även kultur skillnader, traditioner och religioner gör att olika synsätt på samhället, könsroller och familjen blir hinder i arbetet. Det är vad vi kallar "kulturkrockar". Det är lätt för både hjälpare och klient att tycka att just deras sätt att värdera är rätt. Hur skall vi då hantera mötet med varandra? Att bli expert på alla kulturer och religioner är inte rimligt, men att lära sig hur man själv fungerar i samspel med andra och vara medveten om vad som händer i möten med människor. Personalens förhållningssätt och bemötande utan förutfattade meningar är viktigt i möten med invandrare (Brusen, Hyden red., 2000).

Boken *Åldrandets socialpsykologi*, beskriver teorier och dess sammanhang med åldrandet. Boken innefattar även teorier och forskning som utgår från individnivån, t.ex. om ensamhet och isolering i samband med rollförluster, som inträffar när man blir gammal. Emotionell ensamhet kan ses som allmän känsla av nedstämdhet och längtan, som vi känner när vårt behov av känslomässig närhet till andra människor inte blir uppfyllt. Social ensamhet har sin grund i ett ouppfyllt behov av att vara delaktig i och ha en position i samhället (Lars Tornstam, 2001).

Gaunt, 2002, tar upp den aktuella frågan om kulturmöten inom vård och omsorg. Möten mellan invandrare och vårdpersonal präglas ofta av missförstånd, skepsis och förutfattade meningar. Konsekvensen av detta kan bli att invandrare som söker vård och omsorg riskerar att inte få den hjälp de behöver (Finnur Magnússon (red.), 2002).

SOU rapport redovisar en kartläggning av äldre invandrares upplevelser av bemötande och deras önskemål beträffande vård och omsorg inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Huvudfrågan var om dessa personers upplevelser av bemötande i vården och omsorgen var annorlunda på grund av kommunikationssvårigheter eller eventuella kulturella skillnader. De svarande kom från 30 olika länder. Den största gruppen kom från Finland (20 procent) och den näst största gruppen från f.d. Jugoslavien (18,5 procent), 11 procent kom från Iran

och 9 procent från Turkiet. Svaren på frågorna om bemötandet var nästan uteslutande positiva. Det framkom negativ kritik gällande vård och omsorg, där bristen på information på individens hemspråk var framträdande. I resultatet går det att läsa att rekommendationer till tillgång på hemspråket inom vård- och omsorg för äldre bör utvecklas (SOU rapport 1997: 76 *Invandrare i vård och omsorg en fråga om bemötande av äldre*).

Hur de äldre invandrarnas vardag ser ut i svenska samhället beror ofta på hur det sociala nätverket ser ut, hur integrerade de äldre är i samhället och hur deras språkkunskaper är. De äldre kan vara beroende av sina barn både när de behöver tolkningshjälp och när deras enda sociala nätverk är familjen. De äldre kan bli isolerade och hjälplösa i sina lägenheter när de inte har sina barn eller anhöriga nära (Fou-rapport 1992:15, Songur, 1992).

FoU- rapport 1996; 3 tar upp frågan vem som ska ta hand om de gamla invandrarna. Skall "äldre invandrare" räknas till kategorin "äldre", till kategorin "invandrare" eller skall de få en ny och egen social kategori? Andra frågor som belyses i rapporten är hur och av vilka äldre invandrare ska tas hand om, när de inte längre har förmågan att klara sig själv (Forskningsprogrammet Åldrandes kultur/Red. Owe Ronström, Stockholms socialtjänst- och utvecklingsbyrå, 1996).

3. SYFTE

Syftet är att undersöka en äldre icke svensktalande invandrares vardag på ett särskilt boende, för att ge ökad förståelse för hur kommunikationen och interaktionen gestaltar sig när aktörerna saknar ett gemensamt språk.

3:1 Frågeställningar

Hur påverkas de äldre invandrarnas levnadsvillkor när vårdpersonalen och de äldre inte talar samma språk?

Vilket bemötande får de äldre invandrarna av vårdpersonalen när de inte kan kommunicera med varandra?

4. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

4:1 Teorier

Erving Goffmans interaktionsteori om hur jaget och identiteten fungerar och upprätthålls i det moderna samhällets interaktioner. Goffman talar om "scenen" hur personer fungerar i det offentliga rummet där de kan möta kritik och bedömning av sig själv av andra människor. "Bakom scenen" är personen privat och dold för omgivningen och kan vara som han hon är utan att bli bedömd utav andra.

Människor vill utåt upprätt hålla ansiktet, personen vill behålla bilden av sig själv inför andra. Även då de tex. snubblar, då säger den som snavat "hoppсан" för att visa för andra att man är en person som normalt har full kontroll över sina rörelser.

Människan vill upprätthålla sitt eget sociala själv. Klädval och språkligt val tillhör scenen då personen vill visa sitt ansikte utåt, så som hon vill att andra skall uppleva henne. Minsta detalj är viktig vid interaktionen. Det visar sig ofta att vi gör något helt annat än vad vi tror vi gör. Konversationer som vi tror flyter på, gör oftast inte det. Genom forskning och analys på samtal innehåller de oftast avbrott, infall, märkliga hänvisningar och meningskonstruktioner. Analyserna av interaktion kan vara användbara när det gäller problemlösningar i samband med social integrering av främmande människor tex. kulturer, yrken och organisationer. (Andersen, Kaspersen (red.), 1999).

I alla samhällen spelar individerna många olika roller beroende på de sociala situationerna de befinner sig i. Torres (1995), fann en del negativa effekter av ombytta roller i sin studie av dem som hade blivit invandrare sent i livet. Föräldrar hade inte längre relevant kunskap och auktoritet, utan måste istället vägledas av sina barn i den nya och främmande kulturen. Det tidigare auktoritetsförhållandet vändes upp och ned och fick negativa konsekvenser (Tornstam, 2001).

Enligt Meads samspelteori formas individens jaguppfattning med hjälp av signifikanta symboler t.ex. språket, som skapar vår egen självuppfattning. Mead betonar språkets och symbolernas roll i människors sociala liv (Giddens, 1998).

Cooleys interaktioniska grundtankar kan tolkas på så sätt att individen helt enkelt inte kan existera som individ utan sitt sociala sammanhang. Samspelet mellan människor leder till att vi spelar olika roller under vårt liv. Dessa roller byts eller ändrar karaktär i samband med åldrandet. Åldrandet medför förluster av olika roller och individen kan få svårt att hitta sin roll och identitet i det sociala sammanhanget (Tornstam, 2001).

D.K Berlos menar att allting vi känner till eller upplever (inklusive kommunikation från andra människor) kan bara tränga in i vårt medvetande via ett eller flera av de fem sinnen syn, hörsel, känsel, smak och lukt.

Vår kunskap, våra attityder, våra kommunikationsfärdigheter och vår kulturella bakgrund påverkar hur vi kommunicerar med andra. Icke- verbala kommunikationen består bl.a. av kroppsspråket, paraspråket och kläder (Dimbleby, Burton, 1999).

4:2 Varför dessa teorier?

Vi har valt dessa teorier eftersom vår undersökning går ut på att se interaktionen mellan en äldre invandrare som inte kan det svenska språket och dennes omgivning på ett särskilt boende. Dessa teorier används av oss som redskap för att tolka hur interaktion och kommunikation kan påverkas av olika faktorer.

5. METOD OCH MATERIAL

5:1 Metod

För att metoden skulle motsvara studiens syfte, valdes en kvalitativ, icke- deltagande och ostrukturerad observationsstudie, där den äldre invandraren var i fokus.

Eftersom vi ville studera människornas beteende och interaktion ger observationerna på plats en välgrundad och sanningsenlig bild om deras vardagsvillkor (Kvale, 1997).

Observationerna var öppna dvs. kända för individen och omgivningen. De gjordes i naturlig miljö dvs. i individens hemmiljö på det särskilda boendet. (Merriam, 1994).

Olsson och Sörensen, (2001), fastslår att observationer är framför allt användbara när man skall samla in information inom områden som berör beteende och skeenden

i naturliga situationer. Enligt författarna är observationsmetoden den enda möjliga tekniken att använda om informanten saknar förmåga till verbal kommunikation. Kvale, (1997), skriver: "Om man vill studera människors beteende och deras samspel med sin omgivning får man vanligen en mer välgrundad kunskap genom observationer i fält än genom att intervjua dem om deras beteende" (Kvale, 1997, s.100).

Vi övervägde vilken datainsamlings metod vi skulle välja. Enkät och intervjuer var alternativ till observationer. Enkätundersökningens nackdelar är att personer som har svårt att läsa och uttrycka sig i skrift hamnar i bortfallsgruppen. Det samma gäller utländska medborgare som inte behärskar det svenska språket (Ejlertsson 1996). Vi bedömde att det kunde vara svårt att komma in på särskilda boenden och intervjua äldre invandrare p.g.a. de etiska reglerna. Om vi skulle ha gjort intervjuer, hade vi behövt flera respondenter, som troligtvis inte funnits på samma ställe. Detta hade inneburit samtycke av flera personer, såväl chefer, personal, boende och respondenter. Vår uppfattning var att allt detta skulle kräva mycket arbete och tid. Risken fanns då att vi inte skulle hålla tidsschemat att bli färdiga inom rimlig tid. Enligt våra erfarenheter kunde kommunikations- och språksvårigheter också bli ett hinder vid datainsamlingen.

5:2 Urval

Ett strategiskt/lämplighetsurval, som innebär att valet av population utses utifrån tillgänglighet (Merriam, 1994). Vår studie krävdes att respondenten uppfyller vissa krav och därför utgick urvalet från det unika dvs. *valet baseras på en unik eller sällsynt egenskap, som finns i en viss population*. I vårt fall äldre invandrare, som inte kan det svenska språket och bor på ett särskilt boende. Urvalet var också baserat på *personlig kännedom*, i och med verksamhetschefen kände till en individ, som var lämplig för vår undersökning (Merriam, 1994).

Eftersom personalen på avdelningen och de andra boenden befann sig i respondentens omgivning blev de också deltagare i studien.

5:3 Genomförande

Eftersom vår avsikt var att finna en finsktalande äldre invandrare som inte kunde det svenska språket, ringde vi runt till olika särskilda boenden för att kartlägga var de fanns.

Vi fick fram några särskilda boende som motsvarade våra krav.

Vi tog kontakt med en verksamhetschef på ett särskilt boende, för att få reda på om möjligheter att göra vår studie där. Den äldre invandraren tillfrågades om denne ville vara med i vår undersökning. Vi gjorde första besöket på boendet och pratade med respondenten, verksamhetschefen och personalen. Vi delade ut följebreven (se bilaga 1, 2), som vi hade skrivit, ett på finska till respondenten och det andra på till boende, personalen och verksamhetschefen för skriftligt samtycke. Vi talade också med respondenten, för att försäkra att hon förstod innebörden av det.

I samråd med personalen och verksamhetschefen valde vi att be personalen, som känner de boende, att informera dem om vår närvaro och syftet med undersökningen.

I stället för ett skriftligt samtycke valde vi att det räckte med muntligt samtycke, då personalen trodde att det skulle skapa oro bland dem boende att behöva skriva sina namn på något papper.

Tiden för observationerna var fyra timmar under två dagar. På grund av att de schemalagda aktiviteter på boendet var inställda den veckan vi var där, gjordes en halvtimmes extra observation veckan därpå.

Vi delade tiden under dagen så att vi observerade i två timmar på morgonen, sedan tog vi paus på två timmar och skrev ner det vi observerat. Sedan observerade vi ett pass till och upprepade proceduren. Taylor & Bogan (1984), ger rådet att man skall göra förhållandevis korta observationer i början för att undvika att drunkna i allt det nya (Merriam, 1994).

Vi använde inte några tekniska hjälpmedel. Merriam (1994) ger sin syn på användning av videokamera eller bandspelare, som hon beskriver, ofta är dyrbart och krångligt och fångar dessutom deltagarnas uppmärksamhet.

Författaren skriver vidare "Till skillnad från en intervjuare, som normalt kan gå tillbaka till en bandinspelning av samtalet, måste en observatör lita till sitt minne för att ge en bild av situationen" (Merriam, 1994 s.111).

Man kan välja flera förhållningssätt när man som observatör samlar information. Vårt förhållningssätt var *observatör deltagare*, vilket innebär att alla kände till var närvaro som observatörer. Forskarens delaktighet i gruppen är sekundär i förhållande till uppgiften att samla in information. På detta sättet kan man få mycket information och kontakter med många människor, men informationens kvalitet styrs av de personer som studeras (Merriam, 1994).

"I rollen som öppen observatör kommer man ofta nära in på människornas vardag och deras grundläggande uppfattningar. Forskaren befinner sig i den världen, men är inte en del av den. Han eller hon är tillräckligt nära att vara delaktig i deras värld, men det är inte förenligt med rollen som forskare att bli en av dem. På så vis finns det en härfin skillnad mellan observatör och aktör" (Holme, Solvang, 1997, s.114).

Tidsschemat för observationer

Observationspass 1

Pågick mellan kl. 9.00- 11.00 på första dagen. Frukost kl.9.00

De båda observatörerna satt och skrev ner vad de såg och hörde. De gjorde var sin berättelse av det som inträffade på boendet. Eftersom M-L kommunicerade med Anna emellanåt blev det olika perspektiv och synvinklar på insamlade materialet. Efter två timmars observation tog vi en välbehövlig paus på två timmar.

Observationspass 2

Pågick mellan kl. 13.00- 15.00 på första dagen. Eftermiddagskaffe 14.30

Andra observationspasset samma dag.

Observationspass 3 Pågick mellan kl. 11.00- 13.00 på andra dagen. Middag kl.12.30

Observationspass 4

Pågick mellan kl. 15.00- 17.00 andra dagen.

Observationspass 5

Pågick mellan kl. 11.00-11.30 tredje dagen.

På grund av att de schemalagda aktiviteter var inställda under den veckan vi gjorde våra ordinarie observationer, gjordes denna observation på boendet.

5:4 Bearbetning och analys

Insamlat datamaterial analyserades och bearbetades genom både enskild och gemensam analys. Vid kvalitativa undersökningar såsom vid observationsstudier sker analys och data insamlandet samtidigt och detta påverkar vartannat Efter varje "observations pass" skrevs känslor, händelser och intryck av situationen ned. Forskaren använder sedan varje ord för att analysera i vad som hänt (De Poy, Gitlin, 1999).

Det vi fann i materialet delades sedan till olika kategorier: interaktion/samspel/kommunikation, sociokulturell miljö, aktivitet, tillit/trygghet, relationer, vård och omsorg, traditioner/kultur för vidare analys.

"Det antal kategorier man konstruerar är beroende av den informationen man får fram och vilket fokus undersökningen har. Ett stort antal kategorier kommer förmodligen att vara bekräftelse på att analysen är baserad på konkreta beskrivningar" (Merriam, 1994, s. 147).

Materialet skrevs ned till en händelse beskrivning. Detta gör att forskarna kan sätta sin egen stil på beskrivningen och tar fram det som de tycker är viktigt för forskningen (De Poy, Gitlin, 1999).

5:5 Etiska överväganden

Vid första besöket på boendet fick verksamhetschefen, personalen och respondenten information om vårt projekt och kommande närvaro. Personalen lovade informera de övriga boende.

Eftersom vår respondent inte kunde det svenska språket, var det viktigt att hon fick informationen på sitt modersmål för att undvika missförstånd. (se bilaga 2).

Vi utgick från det Humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningsrådets fyra allmänna huvudkraven (Humsam, Elektronisk litteratur).

Vi informerade alla berörda av studien på särskilda boendet om vilka vi var och vårt syfte med undersökningen. Samtycket inhämtades av de berörda, både muntligt och skriftligt.

Vi försäkrade att de som medverkade i studien själva skulle bestämma på vilka villkor. Allt deltagande i studien skulle ske på frivillig grund och de hade rätt att avbryta medverkan, om så önskades.

Vi försäkrade deltagarna om att deras anonymitet skulle skyddas genom att enskilda personer inte går att identifiera. Vi lovade att inte nämna vare sig plats eller personer vid namn. Anna är ett fingerat namn och heter något annat i verkligheten.

De insamlade uppgifter om enskilda personer skulle endast användas för forskningsändamål.

Observation innebär att vi är tillsammans med den grupp vi ska undersöka. Därför har denna metod den mest intima relationen till undersökningsenheterna. Genom observation ska vi försöka fånga den totala livssituationen för dem som vi observerar, vilket gör att vi kommer in det privata området. Denna etiska svårighet ställer forskaren inför olika valsituationer (Holme, Solvang, 1997).

Vi beslöt att inga observationer skulle göras under Annas morgon - och kvällsrutiner av hänsyn till hennes integritet. För att få svar på dem och vissa andra företeelse ställde vi frågor till Anna och personalen.

5:6 Definition av begrepp

Äldre invandrare

David Gaunt , 2002, skriver att det är svårt att definiera äldre invandrare på grund av att de utgör ingen enhetlig grupp i social, etnisk eller ekonomisk bemärkelse.

Ekblad, Jansson, Svensson (1996), framhåller att äldre invandrare kan delas i två vitt skilda grupper. Den ena gruppen består av "De som levt i Sverige under längre tid och deltagit i svenskt arbetsliv. De har därmed en förståelse för, och har påverkats av svensk kultur och svenska attityder och har även kunskap om de sociala förmånerna". Den andra gruppen är "Äldre invandrare som kommit hit i hög ålder och ofta från länder där det knappas existerar någon välfärd, vilket gör at de känner sig främmande för det svenska samhället" (Ekblad, Jansson , Svensson, 1996 s. 58).

Vår definition av äldre invandrare är en person som är född utomlands eller är utländsk medborgare och är över 65 år. Anna i studien är 84 år.

Kommunikation, uttrycka sig, underrätta eller medla sig med någon annan (Svenska Akademien Elektronisk litteratur).

Kommunikation är en aktivitet, någonting vi gör, skapar och arbetar med, när vi tar emot den från andra människor. Vi utbyter budskap och delar information, känslor och uppfattningar med andra (Dimbleby, Burton, 1999).

Samspel, samverkan mellan två eller flera. Växelverkan, företeelser mellan varelser (Svenska Akademien Elektronisk litteratur).

Inte kunna språket När vi använder begrepp ” kan inte det svenska språket” menar vi bristande språkkunskaper som inte tillåter någon nämnvärd kommunikation. Däremot kan personen förstå viss del av språket.

5:7 Metoddiskussion

Vi valde observationen för att vara säkra på att få relevant fakta av informatören. ”Observationer är framförallt användbara när vi skall samla information inom områden som berör beteenden och skeenden i naturliga situationer. Om någon informant saknar förmåga till verbal kommunikation är observationsmetoden den enda möjliga tekniken”(Olsson, Sörensen, 2001, s. 83).

Merriam, (1994), menar att när man studerar mänskligt beteende ”är en noggrann observatör det mest sofistikerade instrument vi har tillgång till” Merriam, (1994, s.116).

DePoy och Gitlin (1999), skriver att det övergripande syftet med informations insamlingen är att upptäcka de olikartade perspektiv och mönster som strukturerar erfarenheten i verkligheten.

”Forskaren samlar tillräckligt med information för att kunna beskriva, uppdaga och förklara den dagliga tillvarons rika mosaik eller det sammanhang och den miljö där undersökningen genomförs” (De Poy, Gitlin 1999 s. 260.)

Nackdelar med observationen var att det hände mycket på kort tid och vi hade svårt att hinna med. ”I observationssituationen utsätts forskaren för ett bombardemang av olika intryck. Det gäller då att vara selektiv” (Andersen red., 1994 s.79).

Vi antecknade allt som hände på boendet fick vi mycket material som skulle analyseras. Merriam, (1994), skriver att ju mer fullständig registreringen är av observationer, desto lättare är det att analysera informationen.

Kvale (1997) anser att en kvalitativ observation skall koncentreras på enskilda fall för att i detalj undersöka ett specifikt beteende i förhållande till dess omgivning och att utarbeta logiken för detta förhållande. Han betonar också vikten att göra detaljerade beskrivningar i forskningsrapporterna, så att läsaren får en chans att själv bedöma tillförlitlighet och tolkningar (Kvale, 1997).

Holme och Solvang (1997), tar upp frågan om forskarens objektivitet i forskningsarbetet. För- förståelse är den uppfattning som man har om en företeelse och den bottnar sig i egna erfarenheter eller utbildningar. Fördomar är socialt grundade subjektiva uppfattningar om det vi ska studera. Varje forskningssituation påverkas av dessa subjektiva referensramar, vilket gör att forskaren aldrig kan vara helt objektiv.

Ett annat fenomen som kan påverka resultatet är att forskarens närvaro skapar bestämda förväntningar i gruppen som studeras. Gruppen kan då bete sig på ett sätt, som de tror att forskaren förväntar sig och beter sig inte som de annars skulle ha gjort (Holme och Solvang, 1997).

Vi var medvetna om dessa problem och våra ambitioner var att försöka vara så objektiva som möjligt.

Eftersom en av observatörerna talar samma språk som respondenten gav det oss värdefull data genom samtal i observationen. Resultatet gav oss ökad kunskap om och förståelse för hur äldre invandrares vardag på ett särskilt boende kan se ut. Vår studie var baserad på att titta på en enda människas vistelse på boendet. Varje människa är unik men sannolikheten finns att resultatet skulle kunna stämma överens med andra liknande fall.

Kvale, (1997), skriver om pragmatisk validitet, vilket innebär att forskaren måste bokstavligen övertyga läsaren om att den gjorda analysen är trovärdig och att resultaten är användbara.

Vårt arbete med att samla in material försiggick vid fem olika observationstillfällen.

Vi satt både ihop och på olika sidor i rummen och antecknade var för sig.

Enligt DePoy och Gitlin (1999) ökar noggrannheten i observationerna när observatörerna observerar parallellt och oberoende av varandra.

6. RESULTAT

6: 1 Annas bakgrund

Sommaren 1920 föddes Anna i finska Lappland i en syskonskara av 10 barn.

Efter krigets slut i Finland fanns det inte möjligheter för Anna och hennes man att försörja sig där. De flyttade till Norge, där de båda fick arbete på industrin. På 60-talet flyttade familjen till Sverige.

Anna arbetade heltid på fabriken och livet gick vidare. På 80-talet, strax innan Anna skulle gå i pension, blev hon änka.

Fram till hösten 2004 bodde Anna ensam i sin lägenhet och klarade sig utan hemhjälp, tills hon ramlade och hamnade på sjukhuset.

Efter rehabiliteringen beviljades Anna hjälp i hemmet i form av hemtjänstinsatser. Detta fungerade dock inte så väl på grund av språksvårigheter. Anna släppte inte in den berörda personalen, för hon kände inte igen dem och kunde inte prata med dem. Anna säger själv att hon aldrig lärt sig det svenska språket ordentligt, men den stigande åldern och en eventuell propp i hjärnan i samband med fallet, har försämrat det ytterligare.

Anna kom till det särskilda boendet för ca. sex månader sedan. Anna har fem barn, många barnbarn och barnbarnsbarn, men ingen av dem bor i Sverige.

6:2 Presentation av de som medverkade i observation

Personal Det vi kallar personal i vår uppsats omfattar både vårdbiträde, undersköterskor och sjuksköterskor. Vi har inte preciserat olika yrkeskategorier p.g.a. att det har inte har någon betydelse för undersökningen vilken yrkesgrupp de tillhör.

Andra boende på avdelningen i åldern mellan 75- 90 år.

Med **vi** avses i studien de två observatörerna och när **M-L** används syftar det på Marja-Leena som är en av de två observatörerna.

6:3 Annas vardag

Korridoren är dämpat upplyst, varannan lampa i taket är tänd. Golvet är i grå plast. Dörrarna är ljusblåa in till de boendes lägenheter och vita till personalutrymmen. På väggen hänger en anslagstavla med en del anslag, schema för veckans aktiviteter. Tisdag högläsning, onsdag gymnastik, torsdag allsång.

Fotografier av boende och personal hänger bredvid anslagstavlan.

Gamla vinröda stilstolar av sammet och satsbord står i korridoren, väggarna är pyntade med torkade blomkransar och tavlor.

Doften av kaffe möter oss i matsalen och lite slammer hörs ifrån köket. Annars det är tyst, endast Edward Persson i radion på låg volym hörs.

"Jag har bott vid en landsväg i hela mitt liv och sett människor komma och gå".....

I matsalen finns två bord med fem sittplatser. Väggen längst bort består av köksskåp, diskbänk och vask. På diskbänken står en kaffebryggare och mikrovågsugn. På andra väggen finns två kylskåp och frys. I motsatta väggen har en diskmaskin monterats i armhöjd. På ett vitrinskåp står en liten svensk bordsflagga och där ligger flera knippen av torkade rosor.

– Vill du ha kaffe? frågar personalen en av de boende.

- Ja, svarar hon.

In kommer en boende med rollator och får stöd av personalen. En sköterska kör in Anna i rullstolen i matsalen.

Anna har grått kortklippt hår och är klädd i gröna byxor och grön- mörkblårandig, stickad tröja. Skorna är svarta med låg klack. På armliden bär hon ett trygghetslarm.

Anna får ett haklapp och personalen kommer med ett glas juice och en tallrik havregröt. Anna tuggar försiktigt, alla äter under tystnad.

Vi går in och hälsar på Anna och de andra som sitter vid bordet. Anna lyser upp när M-L kommer in och de börjar tala finska. Mannen vid bordet verkar också bli glad när vi kommer och börjar tala med oss.

– Vilka är ni var kommer ni ifrån? Frågar mannen.

- Vi kommer från Högskolan i Kristianstad och vi vill se hur Anna har det här.

– Talar hon finska säger mannen? och pekar på Anna.

- Ja det gör hon.

- Jag tycker om den damen säger mannen och pekar på Anna igen.

Anna tittar bara men säger inget. Hon tittar på sina händer, sträcker och böjer lite på fingrarna. Mannen ropar på Anna, hon reagerar och tittar på honom. Han fortsätter prata med henne. Anna tittar rakt ut i luften, säger ingenting.

– Är dom här hos dig? säger mannen och tittar på Anna.

M-L översätter vad mannen har sagt till Anna.

– Ja. Säger Anna och slänger lite på huvudet åt mannen.

- Kasta ut dem om de blir för jobbiga, säger mannen och ler.

Sedan sitter de tysta. Personalens röster hörs i korridoren.

Anna tar en klunk av sitt kaffe. Kliar sig lite på näsan och tittar ut i korridoren. En av personalen kommer in i matsalen.

– Hej. Säger hon. Pratar ni finska?

- Ja. svarar M-L.

– Vad roligt att de pratar ditt språk Anna, fast det brukar ju gå bra ändå. Personalen klappar om henne och Anna skruvar lite på sig och ler.

En annan av personalen kommer fram till Anna och tar tag i hennes tallrik, hon tittar frågande på Anna.

Anna nickar och kvinnan tar bort tallriken till diskmaskinen. Anna suckar och blåser ut lite luft genom munnen. Anna och M-L pratar finska, men när M-L talar svenska med mannen bredvid tittar Anna ner på bordet.

Personalen plockar undan kaffekoppar och tallrikar. Några boende slumrar till på sina stolar.

Det hörs lite surr från diskmaskinen, men radion hörs inte längre.

Hej, Anna! Säger en ny personal som kommit i matsalen.

Anna hostar lite och sitter sedan tyst och tittar rakt och plirar lite åt vårt håll.

Personalen går fram till Anna och M-L.

– Talar du också finska? Säger hon till M-L.

- Ja, svarar M-L

- Vad roligt att du får prata på ditt språk, Anna, säger personalen och plockar på hennes tröja.

- Anna är så duktig, fortsätter hon och klappar henne på axeln.

Anna säger inget tittar bara och ler försiktigt. Hon tittar ner på sina händer och kliar sig lite på armen.

Sedan blir det mycket sorl i matsalen. Personalen har fått upp en vagn med matvaror till avdelningen. Allt skall sättas på plats och många hjälps åt, det pratas och skrattas.

Anna tittar på dem. Efter ett tag vill Anna också vila en stund innan middagen. Vi hjälper henne i sängen - Gör det något, om jag somnar frågar Anna på finska – jag är så trött. Anna somnar med en gång.

Efter en stund kommer en personal i Annas rum:

– Hej, Anna! säger hon och tar fram tabletter ur ett skåp. Nu ska du ta din medicin. Anna svarar ingenting, sköljer bara ner alla tabletterna på en gång med ett glas vatten.

Klockan är 12.30 och det serveras middag på särskilda boendet.

Personalen kommer för att hämta Anna till matsalen.

Det är fisk i dag, Anna...fisk, säger personalen och gör simrörelser med händerna.

M-L översätter och Anna skrattar...jaså...- Fisk- det är gott, säger hon på finska.

Anna äter sin mat under tystnad, det gör de andra tre vid bordet också. Anna torkar sig med en servett om munnen. Hon följer personalen med blicken.

En personal frågar en vid bordet om hon vill vila på sitt rum en stund. Det vill hon och personalen kör iväg henne i rullstol. Personalen kommer tillbaka och frågar Anna - Vill du också vila dig på sängen en stund?

Jo, säger Anna och personalen kör iväg henne till rummet. Hon hjälper Anna upp i sängen och säger: Ska jag höja huvudändan lite? Anna säger inget men personalen höjer lite, klappar Anna på handen och går ut.

Rummet är stort och luftigt möblerna är från 60-70 talet och tavlorna har motiv av skog och natur. På diskbänken står en kaffebryggare och på bordet finns en finsktillverkad glasskål med två äpplen och några halstabletter. Där ligger även en hög finska böcker och tidningar. Anna ber M-L att starta TV: n, men efter att ha bläddrat bland kanalerna stänger de av den. Annas barn har köpt en TV med digital-box till sin mamma, för att hon ska kunna titta finska TV-program.

Anna drar en grön- vitblommig filt över sig, lägger huvudet bakåt och blundar. Snart somnar hon. Bröstkorgen höjs och sänks. Anna mumlar i sömnen. Plötsligt öppnas dörren och en av de andra boende kommer in. Anna vaknar. Hon har gått in i fel rum, vänder och går ut igen.

Hon gör så ofta, säger Anna på finska. Hon blundar och somnar om. Klockan tickar. Anna vickar på tårna. Efter tre kvart vaknar Anna och sträcker på sig och tittar på klockan. Det var snart dags för eftermiddagskaffe. Innan dess hinner vi titta på

gamla kort, när Anna var ung på 40-talet i Finland. Vi pratar om Anna och varför hon flyttade från Finland. ” Det fanns ju ingenting där efter kriget, det gick bara inte att leva där”, säger Anna.

Vi frågar Anna om hur det är att bo på boendet. Anna säger att ibland är det ensamt och tiden blir lång, men tillägger att så hade hon ju det också innan - ”det är bra här för de tittar till mig och kommer om något skulle hända - det tryggt här”.

Nästa gången vi kommer sitter Anna i matsalen och dricker eftermiddagskaffe.

– Kaffe, Anna? frågar personalen och håller kaffekannen vid Annas kopp.

- Ja, säger Anna.

- Vill du ha några sådana också säger personalen och håller kakfatet framför Anna.

- Varsågod.

Anna tar en kaka.

– Vill du ha socker i kaffet? Personalen visar Anna sockerskålen.

- Naj, svarar Anna.

De fikar under tystnad. Personalen tömmer diskmaskinen. In kommer en boende som har besök av en anhörig. Anna tittar på dem. Dricker sitt kaffe. Rör med skeden i koppen.

Mannen vid Annas högra sida säger:

- Är du trött?

Anna tittar på honom och säger för sig själv:

- Jo-ho.

Sedan tittar hon på sina händer, skruvar lite på sig och suckar.

Personalen kommer och vill duka av.

– Vill du ha ditt kaffe, Anna? Ska du dricka upp ditt kaffe? Personalen pekar i koppen.

- Vill du ha det?

- Jaa... tack, svarar Anna och rör i koppen.

Sedan är det tyst igen.

Under kvällsmaten händer inte så mycket. Anna får sin mat av personalen. De vet vad hon tycker om och behöver inte fråga. Kommunikationen flyter som tidigare under dagen. Rutinerna är samma som under middagen, alla får sina haklappar, får sin mat, sitter och äter sin mat under tystnad.

Vi passar på att prata med personalen och frågar deras erfarenheter att ge omsorg till äldre invandrare. Personalen berättar att det händer att de känner sig frustrerade när de inte förstår vad de äldre som inte kan kommunicera egentligen vill. Vi frågar också hur Annas morgon- och kvällsrutinerna fungerar. Personalen berättar om klädvalen i samband med påklädningen. De visar Anna kläder och frågar om hon vill de. Anna nickar ibland eller säger ja eller skakar på huvudet eller säger nej, då vet personalen och Anna har fått välja själv.

Aktiviteterna omfattar hela särskilda boendet och inte bara Annas avdelning. Det finns en speciell lokal för aktiviteter. I dag står gymnastik på programmet. Sex personer ska bilda en cirkel på golvet. Hälften av personerna sitter i rullstol, resten tar var sin stol och sätter sig. Ledaren kastar en stor, orange boll mot en man. Ledaren säger ett namn till vilken mannen skall kasta bollen, man ska kasta till den vems namn sägs.

Anna ser koncentrerad ut och sträcker ut armarna när hennes namn sägs. Hon kastar till nästa och leken är i gång. Någon kastar för hårt och bollen studsar över den som ska fånga. Alla skrattar och ledaren springer och hämtar bollen. Anna missar att fånga, - ohoh -, hojtar hon, och tillägger på finska - var tog den vägen?

Ledaren hämtar bollen. – Anna, det din tur. Anna skickar bollen vidare. Efter ett tag får Anna en hög och svärfångad boll, men hon sträcker upp armarna, hon nästan reser upp sig från rullstolen och tar den. – sååhå- säger hon och pustar ut.

– Bra, Anna, jättebra, berömmar ledaren. Alla andra får också beröm och ser väldigt nöjda ut.

Efter 10 minuter sätter ledaren på bandspelaren. Flöjtmusik fyller rummet.

– upp med axlarna och fram och bak....Ledaren sitter i mitten och visar rörelser.

Hon vänder sig runt, så att alla kan se.

– ena armen upp- fyra gånger...långsamt ner....sen andra armen fyra gånger...kämpa på, ni är jätteduktiga, ledaren peppar och de gamla lyder.

De sträcker, snurrar, viftar, böjer, klappar, stampar tills alla blir lite rosiga om kinderna.

– *ta mig till havet och gör mig till kung*, hörs från bandet och ledaren och några andra stämmer in. De sjunger och svajar med armarna i luften. Men inte Anna, hon vilar en stund och lägger sedan av. Gymnastikstunden är över och var och en går till sitt.

7. ANALYS AV RESULTATET

Människan vill upprätthålla ansiktet, personen vill behålla bilden av sig själv inför andra. Klädval och språkligt val tillhör scenen då personen vill visa sitt ansikte utåt, så som hon vill att andra skall uppleva henne.

Goffman talar om "scenen" hur personer fungerar i det offentliga rummet där de kan möta kritik och bedömning av sig själv av andra människor. Anna är i det offentliga rummet i matsalen och aktiviteter.

Anna väljer själv vilka kläder hon vill ha och det uttrycker hennes personlighet, däremot kan hon inte ha någon större verbal kommunikation p.g.a. språksvårigheter. När Anna är ensam inne i sin lägenhet är hon i vad Goffman kallar "Bakom scenen" där är personen privat och dold för omgivningen och kan vara som han/hon vill utan att bli bedömd utav andra (Andersen, Kaspersen (Red.), 1999). Under observationerna var Anna "bakom scenen" när hon sov och vilade i sin lägenhet.

Interaktionen/samspelet/kommunikationen

Enligt Songur (1992), kan invandrarna på äldreinstitutionerna bli isolerade på grund av för stora språkproblem, vilket i sin tur kan leda till en ständig isolering och minskad livslust.

Anna har bott ensam de senaste 25 åren och inte haft någon daglig kontakt med andra människor. Vardagen på boendet skiljer sig inte så mycket från det liv hon har levt innan. På boendet har Anna mer liv omkring sig nu än vad hon hade tidigare. Anna är tacksam att det finns någon i form av personal som hjälper henne, för den hjälpen hade hon ju inte innan.

Annas kommunikation med omgivningen sker mest icke- verbalt, detta är följderna av hennes begränsade språkkunskaper. Från de andra boendes sida sker försök till kommunikation men Anna tar själv inte kontakt med dem.

Personalen använder Annas namn när de vill säga något till henne. De rör vid Anna, när de pratar med henne. De visar henne t.ex. sockerskålen när de frågar om hon vill ha socker eller kaffekannan när de frågar om hon vill ha mer kaffe. De använder sig av "tecken/kroppsspråk" t.ex. när de ska förklara att det är fisk till middag.

Det särskilda boendet ligger i samma område, bara några hundra meter ifrån, där Anna bodde innan. Detta gör att Anna får besök av sina före detta finska grannar och väninnor 2-3 gånger i veckan. Även Annas barn, som inte bor i Sverige, besöker sin mamma på boendet.

D.K Berlos menar att allting vi känner till eller upplever (inklusive kommunikation från andra människor) kan bara tränga in i vårt medvetande via ett eller flera av de fem sinnen syn, hörsel, känsel, smak och lukt (Dimbleby, Burton, 1999).

Anna använder sig av sin syn, hon iaktar vad som händer runt om kring henne.

När vi observerade Anna, lade vi märke till att hon var intresserad av allt som hände i omgivningen och följde med blicken olika händelser som utspelades mellan andra boende och personalen.

Sittande i sin rullstol studerar hon ofta sin omgivning och det ger henne en social samvaro med andra människor.

När Anna deltog i gymnastiken, spelades det musik, att lyssna på musik behövs inga språkkunskaper. Hon använde även paraspråk se (bakgrund, teorier): "sååhå", när hon lyckades fånga den svåra bollen. Med den korta kommunikationen tyckte vi att hon meddelade till ledaren och de övriga, att "det här fixar jag".

Anna kan säga några ord som ja, nej, hej, tack osv. och det räcker i många sammanhang. Frågar personalen någonting som om hon vill gå och lägga sig eller om att ha mer mat, är ett ja eller ett nej tillräckligt svar.

Observationerna gav oss intrycket att Anna var med i gemenskapen både i matsalen och aktiviteter.

Anna har ett språk, finska, som hon talar med sina vänner, barn och andra som kan språket. Fast Anna har varit mer borta från Finland mer än en halv sekel, är hennes ursprung och identitet väl sammansvetsade.

"Språket är ett medel för kommunikation men också en del av identiteten", skriver Franzén, (2001). Det egna språket har en stor känslomässig betydelse, som hör till familj och nära relationer.

Det fanns inte så mycket samspel och kommunikation på Annas avdelning. En av personalen förklarade: *"Många av de boende har demens, en del hör dåligt...det är liksom tio olika världar - det blir ingen kommunikation mellan de"*.

Tillit/trygghet/relationer

Anna känner trygghet för att det alltid finns personal om hon skulle behöva hjälp. Innan Anna kom till det särskilda boendet hade hon hemtjänst, men det fungerade inte på grund av kommunikationssvårigheter. När hemtjänstpersonalen ringde på hos henne, kände Anna inte igen dem och släppte inte in de. Eftersom Anna inte kunde tala med personalen, förstod hon inte vilka de var och vad de ville. Anna var orolig och rädd att det var någon som ville henne illa.

Det särskilda boendets rutiner kan också ses som trygghet för Anna. Att känna till när de är dags för middag, mediciner, osv., skapar struktur i hennes liv.

Personalen; relationen med personalen verkar vara att Anna känner sig säker med vetskapen att de finns på nära håll. De ger henne den hjälpen hon behöver och hon känner sig trygg med dem.

Övriga boende; Anna har ingen djupare relation med de övriga boende. Hon kan inte tala så mycket med dem och många av de andra är svårt sjuka.

Väninnor; Annas har en god och nära relation med sina väninnor som kommer och besöker henne 2-3 gånger i veckan. De pratar samma språk.

Barn och barnabarn; Alla Annas barn talar finska och de kommunicerar ofta via telefon med sin mamma. Barnen kommer och hälsar på, fast de bor på långt avstånd.

Sociokulturell miljö

Miljön på det särskilda boendet är tyst. De gemensamma utrymmena är ljusa och luftiga. Annas hemmiljö är i stort sett samma som tidigare. I sitt rum på särskilda boendet har hon sina egna möbler som ger henne hemkänsla.

I bokhyllan står foton på de nära och kära.

Den välbekanta utemiljön med dagisbarnen kan Anna se från boendets balkong. Från sitt fönster ser Anna till och med busshållplatsen, där hon så många gånger stått och väntat på bussen. När Anna är ute med personalen känner hon igen omgivningen sedan mer än 30 år tillbaka.

Enligt Wellros, (1998), kan tystnaden vara lika talande som orden. "Den kan förmedla trygghet och den kan förutsäga hot" (Wellros, 1998 s.35).

Det faktum att Anna sitter gärna kvar i matsalen fast det är tyst omkring henne, tolkar vi att för Anna känns tystanden som en trygghet.

Det förmedlar lugn och ro, som hon är van vid sedan tidigare i sitt liv.

Vi upplever att Anna är lugn och harmonisk, finner sig i situationen p.g.a. hon är medveten om att hon behöver hjälp.

Annas sociala situation har förändrats, på grund av att hon nu har daglig kontakt med svenskspråkiga, hon har förut bott ensam i sin lägenhet (sedan hennes man dog 1980) och inte haft någon större kommunikation på svenska.

Annas tidigare sociala liv har bestått av finska kontakter och de har hon i stort sett kvar i form av de många besöken på boendet.

Tornstam (2001) skriver om den sociala anpassningen som inträffar när människans åldrande kräver en förändring. Våra observationer pekar på att Anna har anpassat sig väl till sin nya miljö.

Aktiviteter

Anna deltar i de aktiviteter som personalen på det särskilda boendet ordnar, där det inte krävs att hon har en verbal kommunikation.

Anna läser böcker och tidningar på finska och tittar på finsk tv. Anna är med på gymnastik och ibland spelar hon bingo som avdelningen anordnar.

Anna brukar vara med när det är allsång men då lyssnar hon mest. Anna sover/vilar ganska så mycket. När Anna sitter i allrummet så tittar hon på vad som händer t.ex. vad personalen och de andra boende gör. Trots att Anna inte pratar det svenska språket kan hon följa tiden och få information om vad som händer i världen, när hon tittar på finsk TV och läser finska tidningar.

Dimbleby, Burton(1999) hävdar att "Det är inte riktigt att säga att TV –tittande är passivt. Tvärtom, precis som en grupp människor aktivt har varit engagerade i att sammanställa ett program, är vi aktivt engagerade i att förstå programmet" (Dimbleby, Burton 1999 s.13).

Vård och omsorg

Dimbleby och Burton (1999), framhåller att för att kunna upprätta en relation till en annan individ, krävs någon form av kommunikation mellan individerna.

Kommunikationen, som kan vara verbal eller icke- verbal, är grunden till

relationerna. Kroppsspråket säger oss en hel del av människors känslor, attityder och avsikter (a.a.).

Det sker en kommunikation mellan Anna och personalen (se Interaktionen/samspelet/kommunikationen). Personalen använder sig av kroppsspråket, de klappar på och lägger armen om Anna när de pratar med henne. Vår tolkning är att de med detta vill visa att de bryr sig om henne. Personalen använder alltid Annas namn när de kommunicerar med henne. Det fångar Annas uppmärksamhet och ger henne bekräftelsen att det är henne de pratar med.

Dimbleby, Burton, (1999), talar om den icke- verbala kommunikationen: kroppsspråket, gester, mimik, kroppshållning, kroppsutrymme och kropps närhet, beröring.

Personalen använde kroppsspråket när de kommunicerar med Anna, för att få henne att förstå vad de menar. De visade kakfatet och kaffekannen när de frågade Anna om hon vill ha mer kaffe eller en kaka.

Personalen berörde och hade ofta kropps närhet när de talade med Anna. Vi tolkar det att personalen är mån om att Anna ska känna att hon är med i gemenskapen.

På boendet finns alltid personal nära till hands om Anna skulle bli sjuk, hon kan kanske inte tala om var hon har ont, men hon kan peka på olika kroppsdelar om det behövs. Personalen ser till att Anna får hjälp med omsorg, hygien, och medicinsk vård. Våra observationer visade att relationerna mellan Anna och personal var innerlig och god.

Det framkom vid samtal med personalen att de någon gång känt sig frustrerade, när kommunikationen med Anna inte lett till någon förståelse vad hon ville.

De ansåg dock att det inte var något större problem eftersom det inträffade mer sällan. Personalen berättade att de pratade med Annas besökare (som alla kan både finska och svenska) för att reda ut olika situationer som inträffat tidigare.

Eventuella generella problem i vård och omsorg skulle kunna vara personalens frustration när de inte förstår vad de äldre invandrarna som inte kan språket, vill förmedla.

Kultur/ Tradition

Gaunt , (2002), anser att det finns två olika inställningar till kultur och åldrande. Det ena hävdar att ju äldre människan blir desto viktigare blir hennes ursprung. Om man

föredrar det synsättet, skulle det vara viktigt för den äldre invandraren att betona sitt modersmål och sitt ursprung framför det nya landets kultur.

Det andra inställningen hävdar tvärtom, ju längre en invandrare vistas i det nya landet, desto mindre betyder ursprunget och desto mer det nya landets kultur.

Det finns ingen aktuell forskning om vilken inställning som bäst beskriver invandrarnas ståndpunkt till den svenska äldrevården (Gaunt, 2002).

Vi såg inga tecken på att det uppmärksammas några kulturella traditioner.

Personalen berättade att en svensk flagga tas fram när det är svenska högtidstillfällen, födelsedagar, midsommar, nationaldagen.

Personalen ansåg också att de inte hade några resurser att uppfylla de boendes olika kulturella önskemål.

8. RESULTATDISKUSSION

De äldre invandrare kan bli isolerade och hjälplösa när de inte har sina barn nära (Songur,1992).

Detta tror vi skulle kunna stämma för de äldre som inte har eller har haft ett socialt nätverk utanför familjen och bor i ordinärt boenden. Vi uppfattar det så att äldre invandrare boende på institutioner, är omgivna av personal och andra boende men språk- och kommunikations svårigheter hindrar kanske de äldre invandrarna att ha umgänge med andra.

Annas barn bor inte i Sverige och hon har inte varit beroende av dem som socialt nätverk. Vi tror att det kan vara svårare för invandrare som är med om en större omställning, än Annas, att anpassa sig.

Anna hade bott ensam och skött sig själv länge och hade inte de anpassningssvårigheter till den nya situationen, som de som har bott hos sina barn kan ha. Risken finns då att de blir som Songur (1992) skriver, isolerade och hjälplösa. Tornstam(2001)skriver om de ombytta rollerna som kan inträffa mellan barn och föräldrar i invandrarfamiljer. Ofta är det barnen som får ta rollen som vägledare i den nya kulturen. Föräldrarna blir beroende av sina barn och det påverkar båda parter liv negativt.

Enligt Skau, (1993), är språket det viktigaste redskap vi har för kommunikation och socialt umgänge. Anna kan bli isolerad och utanför ibland då hon inte förstår vad personalen och de andra boende säger. Hon kan inte heller föra samtal eller berätta något för dem. Det sociala umgänget blir begränsat och känslan för utanförskap kan göra sig påmind. De brister kan Anna kompensera när väninnorna och barnen kommer på besök. Situationen skulle kunna vara annorlunda för dem som har en annan bakgrunden än Annas dvs. större förändring på levnadsvillkor, inga besök, osv.

Många föreställer sig att äldre är ensamma. De rollteoretiska ansatserna menar att man som gammal blir isolerad. De äldre förlorar sin yrkesidentitet, barnen har flyttat, vännerna försvinner, maken dör. Teorin om att de äldre är ensamma och isolerade stämmer dåligt med verkligheten, endast en liten del av de äldre känner sig ensamma. Man skiljer på emotionell och social ensamhet, dvs. att människor kan känna sig ensamma fast de samspelar i olika sociala situationer. Känslan av ensamhet behöver inte finnas fast de inte har något socialt umgänge. Det ses som önskvärt och normalt att anpassa sig efter sin ålder och göra det som förväntas till exempel att vara glad och nöjd och intressera sig för barnbarnen. Den äldre gör en inre personlig anpassning, omstrukturering av beteende och attityder för att kunna passa in på samhällets förväntningar. Den sociala anpassningen är en process av granskningar och omvärdering av ideal som görs för att samhället skall bli effektivare och underlätta för de äldres anpassning i det (Tornstam, 2001).

Annas man dog, hon blev pensionerad från sitt jobb och ingen av hennes barn eller barnbarn bor i Sverige, allt detta kunde ha bidragit till isoleringen. Men Anna blev inte isolerad utan hade sina vänner och var aktiv i den lokala finska föreningen. Annas vänner finns kvar och kommer och hälsar på henne på det särskilda boendet. Vi har den uppfattningen att Anna har gjort den personliga anpassningen till den nya situationen hon befinner sig i och accepterar den.

Under den tiden vi var hos Anna var det svårt att bedöma om hon var ensam eller hjälplös. Anna sade visserligen att tiden blev lång och det var ensamt ibland, men förklarade att så hade det varit de senaste 25 åren.

Vi tolkar Annas vilja att vara med i olika aktiviteter som att hon känner trots allt trivsel och livslust. Tecken på hjälplöshet kan möjligtvis vara de gångerna Anna inte

kan delta i samtal. När mannen bredvid Anna pratade med henne visade hon inga tecken på engagemang. Anna tittade bara rakt fram och vi tolkade det som om hon var hjälplös när hon inte kunde svara.

I jämförelse med Heikkiläs (1994) undersökning kan Anna ses som dubbelt utsatt i samhället. Hon är gammal och kan inte språket. Heikkiläs studie visade att de gamla finländarna hade sämre hälsa och ekonomi än de gamla svenskarna men bättre boende, aktiviteter, föreningsdeltagande och kontakter med vård- och omsorgssverige.

Enligt vår uppfattning är Annas hälsa bra för hennes ålder. Hennes lägenhet håller samma standard som de andras på det särskilda boendet. Anna deltar i aktiviteter som personalen på boendet anordnar och har socialt umgänge med sina finska vänner. Kontakterna med vård och omsorgen tycks fungera tillfredställande.

Gaunt, (2002), skriver att resultaten från undersökningarna gällande dubbel utsatthet har varit blandade och beror i hög grad på vilka grupper som undersökts. Några grupper har verkligen varit utsatta, andra har definitivt inte varit det. Han tar Songurs(1992), undersökning av äldre invandrare från Mellanöstern som exempel av de som var utsatta och Karunpääs(1994), undersökning av de äldre ester visade däremot att de inte var det (Gaunt, 2002).

Heikkiläs (2004) doktorsavhandling visar att de flesta finska invandrare var relativt nöjda med den svenska hälso- och sjukvården, men de hade önskan att bo kvar hemma så länge som möjligt. Det största argumentet för viljan att få omsorg på sitt eget språk, var att både personalen och de äldre skulle ha en gemensam förståelse-ram. Detta skulle ge de äldre bättre relationer med personalen, vilket i sin tur skulle öka de äldres välbefinnande och trivsel.

Vi kan tänka oss att Anna hade kunnat kommunicera mer med personalen, om det funnits någon finskspråkig personal på hennes avdelning. Hon hade då kunnat prata om sina problem eller önskningar, hon hade även kunnat berätta om vardagliga ting och fått sig själv bekräftad som person genom samtalen. Troligtvis hade det ökat hennes välbefinnande och trivsel.

Den frustrationen som personalen sade sig känna de gångerna de inte förstod vad Anna ville eller menade, hade också uteblivit, om parterna haft ett gemensamt språk.

Missförstånd och komplikationer kan bero på språksvårigheter och olika synsätt på samhället, könsroller, familjen, traditioner och religioner kan skapa "kulturkrockar". Då kan det uppstå situationer då både personal och äldre invandrare tycker att deras synsätt är det rätta. (Brusen,Hyden red, 2000).

Vi registrerade inga kulturkrockar vid observationerna, detta tror vi kan bero på att den svenska och finska kulturen ligger nära varandra. Vi tror att det kan uppkomma kulturkrockar mellan äldre invandrare och personal, när deras synsätt skiljer sig markant ifrån varandras.

Songur (1992) säger att i möten mellan vård- och omsorgspersonal och äldre invandrare är kommunikationsproblemen märkbara. Detta skulle kunna avhjälpas med att ha tillgång till tvåspråkig personal. Anhöriganställning är också viktig för de äldre invandrarna. En anhörig kan då ses både som en vårdare och en social kontakt för vårdtagaren. Författaren tycker att de äldre ska få valmöjligheter till olika vårdformer och att anhöriganställning inte behöver vara en nödlösning (Songur, 1992). SOU:1997:76 rapport av bemötandet av äldre invandrare i svensk vård och omsorg, ger stöd åt denna utgångspunkt. Rapporten visar att en del av de intervjuade ville helst att vård och omsorg skulle ges inom familjen. Sonen till en kinesisk kvinna, 78 år, svarade på frågan om mamman kunde tänka sig att bo på servicehus om hon blev sämre, så här: "Nej, när man blir gammal, då behöver man hjälp och det är bättre att bo hos sin dotter eller son. Det är nödvändigt att bo tillsammans för att kunna hjälpa de äldre i familjen. Så här är det vanligen organiserat i vår kultur. Ensamma är det svårt för de gamla att klara sig" (SOU rapport 1997:76, s.79).

Gaunt,(2002), menar att det finns en uppfattning att äldre invandrare är underrepresenterade bland patienter i äldrevården och offentlig service. Enligt honom finns det svenska undersökningar som bekräftar detta. De icke- europeiska äldre invandrare är underrepresenterade i förhållande till sjukhemsvård och beträffande tillgången till kommunal hemtjänst.

En annan uppfattning är att äldre som tillhör minoriteter vill ha särskilt vård och omsorg. En engelsk undersökning visar att önskemålen om att ha separat vård varierar mellan grupper äldre indier och pakistanier ville definitivt ha egna vårdinrättningar med egen mat, personal som talade deras hem språk mm. Men de äldre från karibiska öarna och Afrika ville absolut inte ha separata vårdinrättningar

utan kopplade genast detta till rasdiskriminerande politik. De insisterade att bli bemötta på samma sätt engelsmän i frågan om vården (Gaunt, 2002).

Hur och av vilka äldre invandrare ska tas hand om, när de inte längre har förmågan att klara sig själv? Vissa kulturer har som tradition (t.ex. judar, iranier, assyrier, italienare) att ta hand om sina gamla. Andra kulturer (t.ex. svenskar, finnar, ester) tycker att det är samhällets ansvar att ta hand om sina invånare. De gamla kulturella traditioner och normer, att gamla ska vårdas av sina barn börjar luckras upp. Svensk offentlig omsorg baseras på likhetsprincipen att alla har rätt till vård på lika villkor. Men alla människor är olika, tillhör olika grupper, har egna språk, värderingar, religion och kultur. "Alla har vi därför rätt att vårdas på institutioner där vi kan följa våra traditioner, utöva vår religion och tala vårt eget språk" (Ronström, 1996, s.43).

De senaste åren har flera nya institutioner och verksamheter startats för äldre invandrare och ännu fler är under planering, där olika typer av aktörer är inblandade. Några verksamheter ha uppkommit spontant och först senare slutit sig till den kommunala äldrevården och omsorgen. Andra har satts igång av invandrarföreningar och sociala myndigheter, antingen var för sig eller i samarbete.

Flera invandrargrupper framställer idag att de länge försökt att ordna egna boende för sina äldre. Hinder på vägen har varit myndigheternas negativa syn på särbehandling av etniska grupper, byråkratiska strukturer och invandrargruppernas egna sociala, kulturella, politiska eller ekonomiska svagheter. Eftersom de finska äldre invandrarna är den största invandrargruppen i Sverige har det funnits mest möjligheter att organisera särlösningar för dem. Finländarnas önskemål har varit att få vård - och omsorg på sitt eget språk och det finns flera finskspråkiga äldreboende i Sverige. Rapporten visar vikten av att omsorgsarbetet styrs av individens egna behov. De invandrare som inte kan svenska borde ha rätt till särlösningar, om så önskas, som gynnar deras vardagliga liv (Fou rapport,1996:3).

Annas tidigare hemtjänst fungerade inte p.g.a. språksvårigheter. Hennes nuvarande vistelse på särskilda boendet tillgodoser de behoven hon har. Annas behov att kunna prata med personalen har inte kommit i uttryck. Mycket arbete i omsorgen t.ex. mat, medicin och hygien görs rutinmässigt och kräver inte någon större verbal kommunikation varken från Annas eller från personalens sida. Annas många besök sörjer för den sociala och språkliga biten i hennes liv.

Våra slutsatser är att språket är ett viktigt redskap när det gäller samtal men inte nödvändig när det gäller kommunikation. Det verbala språket behövs när individen vill förmedla problem, önskemål etc. Det krävs en gemensam språkram för att skapa förståelse och den vardagliga konversationen försvinner när aktörerna inte talar samma språk. Kommunikationen med kroppsspråk fungerar bra när båda parter visar respekt och har samarbetsvilja. Icke- verbal kommunikation kan användas vid kortare och enklare sammanhang, men om individen vill berätta något räcker inte kroppsspråket till. Personalen kan med kroppsspråket visa omsorg, medkänsla och empati. Bristen på verbal kommunikation kan orsaka irritation och frustration bland personalen och språksvårigheter kan bli onödiga påfrestning i vårdpersonalens arbetssituation.

Känslan av att vara utanför kan förstärkas ibland andra som kan samtala med varandra och då äldre invandrare känna sig ensamma och isolerade. För de som varit ensamma tidigare kan det vara tvärtom, då räcker andra människors närvaro för att de inte ska känna sig ensamma.

Alla människor känner bäst till sina intressen och behov, därför är det viktigt att de att de får vara delaktiga och ha olika valmöjligheter när det gäller vård- och omsorgsarbetet.

Resultats konsekvenser

Denna undersökning kan ha betydelse för de äldre invandrarna genom att vårdpersonalen kan få en ökad förståelse för deras situation.

De som läser undersökningen kan få en fingervisning om de äldre invandras vardag på ett särskilt boende, vilket kanske ger lust att skaffa mer kunskap.

Studien kan hjälpa till att synliggöra personalens arbetssituation och problem som kan uppstå då de inte har ett gemensamt språk med utländska vårdtagare.

Undersökningen skulle kunna ha betydelse för personalrekrytering inom vården genom att påvisa behovet av två- eller flerspråkig personal inom äldreomsorgen.

Studiens resultat kan tänkas inspirera till en ny undersökning om att kartlägga om behovet om särskilda boendeformer för äldre invandrare finns.

REFERENSLISTA

- Andersen Heine(red.), 1994, *Vetenskapsteori och metodlära*. Lund: Studentlitteratur
- Andersen Heine, Kaspersen Lars Bo (Red.), 1999, *Klassisk och modern samhällsteori*. Lund: Studentlitteratur
- Bäck Henry, Soininen Maritta, 1998, *Den kommunala invandrar politiken - arenor, aktörer och barriärer*. Borgå, Finland: WSOY
- De Poy Elizabeth, N Gitlin Laura, 1999 *Forskning en introduktion*. Lund: Studentlitteratur
- Dimbleby, Burton, 1999, *Kommunikation är mer än ord*. Lund: Studentlitteratur
- Ejlertsson Göran, 1996, *Enkäten i praktiken*. Lund: Studentlitteratur
- Ekblad, Jansson, Svensson, 1999, *Möten i vården transkulturellt perspektiv på hälso- och sjukvården*. Stockholm: Liber
- Franzén Elsie C., 2001, *Att bryta upp och byta land*. Bokförlaget Natur och kultur
- Gaunt David, 2002, kap. Äldre invandrare, Magnússon Finnur (red.)2002, *Etniska relationer i vård och omsorg*. Lund: Studentlitteratur.
- Giddens Anthony, 1998, *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Heikkilä Kristiina,1994, 2004, se Elektronisk litteratur
- Magnússon Finnur (red.)2002, *Etniska relationer i vård och omsorg*. Lund: Studentlitteratur
- Merriam Sharan B, 1994, *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur
- Nordström Carl, Thunved Anders, 2003, *Nya sociallagarna*. Stockholm: Norstedts juridik
- Olsen- Hellberg, Melin, 1996, *Geriatrik & äldreomsorg*. Stockholm: Liber
- Olsson H, Sörensen S, 2001, *Forskningsprocessen*. Stockholm: Liber
- Skau Greta Marie, 2000, *Mellan makt och hjälp*. Stockholm: Liber
- Svanberg, Szabó, 1993, *Etniskt liv och kulturell mångfald*, Stockholm: Nordiska museet
- Songur Welat, *Att åldras i främmande land – om mellanöstern pensionärer i det svenska samhället* FoU- rapport 1992:15
- Statistiska Centralbyrån, 2003, *Statistisk årsbok för Sverige 2004*, Örebro: Publikationstjänst
- Ronström Ove, 1996, kap. Vem ska ta hand om de gamla invandrarna? FoU- rapport 1996; 3, Stockholms socialtjänst- och utvecklingsbyrå

Tornstam Lars, 2001 *Åldrandets socialpsykologi*. Stockholm: Prisma

Rapporter: SOU 1997:76, *Invandrare i vård och omsorg- en fråga om bemötande av äldre*, Stockholm

FoU- rapport 1996; 3 *Vem ska ta hand om de gamla invandrarna?*

Forskningsprogrammet Åldrandes kultur/ Red. Owe Ronström, Stockholms socialtjänst- och utvecklingsbyrå, 1996.

FoU- rapport 1992:15, Songur Welat, *Att åldras i främmande land – om mellanöstern pensionärer i det svenska samhället*.

Elektronisk litteratur:

WWW.AMS.se 2005-05-23

Heikkilä Kristiina, 2004, *The role of ethnic identity of elderly immigrants*,

Karolinska institutet, ISBN: 91-7349-802-5, <http://info.ki.se/article> 2005-04-07

Heikkilä Kristiina, 1994, <http://www.abo.fi/instut/fisve-svfi/svenska/sarvimaki.html> 2005-04-07

<http://www.vr.se/Humsam/etiskregler.htm>. 2005-04-05

Svenska Akademien och språk data <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/index.html>

*För att inte avslöja kommunen där vi gjort undersökningen kan vi inte skriva ut Internetadress

Vill Du vara med i vår undersökning?

Vi är studerande som går sjätte terminen på sociala omsorgsprogrammet med inriktning på äldre och handikappade på Högskolan Kristianstad. Vi skall skriva vår C-uppsats/examensarbete under våren. Genom vår studie vill vi undersöka hur vardagen på ett särskilt boende gestaltar sig för en äldre invandrare som inte kan det svenska språket. Studiens syfte är att få en inblick och ökad kunskap om den äldre invandrares vardag.

Vi skall göra en kvalitativ studie i form av icke-deltagande observation, dvs. vi sitter med papper och penna och skriver ner allt vi ser och hör. Våra observationstillfällen skall bestå av två tillfällen per dag under två dagar. Tiden för varje tillfälle är två timmar.

Du som deltar i studien kommer själv att bestämma på vilka villkor Du medverkar.

Allting sker på frivillig grund och Du har rätt att avbryta Din medverkan när som helst under studiens gång, utan att det medför några negativa följder för Dig.

Det insamlade materialet kommer att förvaras inlåst tills studien är klar, därefter förstörs det.

Vi anser att det är viktigt att synliggöra de äldre invandrare och uppmärksamma deras situation, eftersom allt fler invandrare som inte kan det svenska språket kommer att åldras i Sverige den närmaste framtiden.

Resultatet av undersökningen kommer att redovisas så att varken plats eller enskilda personer kan identifieras. Det kommer inte heller att vara möjligt att koppla händelser till enskilda personer. För att kunna genomföra vår undersökning behöver vi ett skriftligt samtycke av Dig.

Med vänliga hälsning

Marja-Leena Gunnarsson och Linda Nilsson

Studenter vid Högskolan Kristianstad

Om Du har frågor, ring gärna:

Marja-Leena, tel. XXXXX eller Linda, tel. XXXXX

Samtycke för observationsstudie

Jag har läst ovanstående brev och vill deltaga i Marja-Leena Gunnarssons och Linda Nilssons observationsstudie "Hur gestaltar sig vardagen på ett särskilt boende för en äldre invandrare som inte kan det svenska språket?"

Deltagarens namnteckning

Haluatteko auttaa meitä tekemään tutkimustyön vanhemman siirtolaisen/ulkomaalaisen, joka ei osaa /tai on unohtanut ruotsin kielen, arkipäivästä hoitokodissa?

Olemme kaksi opiskelijaa, jotka opiskelemme korkeakoulussa Kristianstadissa. Käymme kuudetta lukukautta sosiaali- alan linjaa, jonka suuntauksena on vammaisten ja vanhempien huolto. Kuluvan kevään aikana on tarkoituksenamme tehdä lopputyö, joka käsittelee vanhemman ruotsinkielistä taitamattoman siirtolaisen arkipäivää hoitokodissa. Haluamme kiinnittää huomiota kanssakäymiseen ja siihen, miten se tapahtuu kun yhteinen kieli puuttuu.

Tarkoituksenamme on tehdä tarkkailu- tutkimus, toisin sanoen olla läsnä ja kirjoittaa muistiin mitä näemme, kuulemme ja koemme.

Te päätätte itse millä ehdoilla osallistutte tutkimukseen. Osallistuminen on vapaaehtoista ja Te voitte koska tahansa keskeyttää mukanaolon, jos niin haluatte.

Tutkimuksen tulokset tullaan käsittelemään luottamuksellisesti ja vain me kaksi käytämme tietoja. Tutkimuksen tulokset säilytetään lukitussa kaapissa siihen saakka kunnes tutkimustyö on valmis, jonka jälkeen tiedot tuhoetaan.

Tarkoituksenamme on tehdä tarkkailu kaksi kertaa yhden päivän aikana, yksi jakso on kaksi tuntia kerrallaan. Tarkkailu tehdään kahtena ennalta sovittuna päivänä.

Tutkimuksemme tarkoitus on kiinnittää huomiota ja lisätä ymmärtämystä ja tietoa vanhempien, kieltä taitamattomien siirtolaisten olo- tiloihin hoitokodeissa. Koemme, että on tärkeää tuoda julki tämänlaatuisia tilanteita, koska yhä useampi siirtolainen, joka ei ehkä hallitse ruotsin kieltä, elää ja vanhenee Ruotsissa.

Tutkimuksen tulokset tullaan esittämään niin, ettei paikkaa eikä ihmisiä voida tunnistaa.

Tarvitsemme Teidän kirjallisen suostumuksenne tätä työtä varten.

Ystävällisin terveisin Marja-Leena Gunnarsson, puh. XXXXX

Linda Nilsson, puh. XXXXX

.....
Annan täten kirjallisen suostumukseni ja olen mukana Marja- Leena Gunnarssonin ja Linda Nilssonin tutkimuksessa ”Hur gestaltar sig vardagen på ett särskilt boende för en äldre invandrare?” Vapaasti suomennettuna ”Miltä näyttää kieltäosaamattoman siirtolaisen arkipäivä hoitokodissa?”

Päiväys ja allekirjoitus

Så har arbetet gått till:

Vi började med att välja datainsamlingsmetod och var överens från början att båda ville göra en observationsstudie.

Vi letade litteratur och material i böcker och rapporter som var relevant för vårt ämne. Vi gjorde databasundersökningar med sökorden "äldre" och "invandrare".

Under denna tiden ringde vi också runt/mailade olika särskilda boenden för att hitta en lämplig respondent till vår undersökning. Vi fick kontakt med tre särskilda boende, som äldre invandrare, som skulle vara lämpliga till vår undersökning. Senare visade det sig att två inte kunde ställa upp till observationer. Den tredje blev vår respondent.

Vi besökte boendet innan vi startade studien. Tillsammans åkte vi till boendet och oberoende av varandra genomförde vi observationerna.

Båda skrev ned sina observationer till en berättande text. Texterna blandades sedan till en berättelse, där vi sedan fann olika ord som blev våra analyskategorier.

Vi analyserade först var för sig och fortsatte med en diskussion. Under diskussionen jämförde våra resultat och sammanställde materialet tillsammans.

Slutdiskussionen gjorde vi helt tillsammans hemma hos M-L